

III työryhmä: Luonnon, ympäristön ja maiseman arvottaminen, tulkinta ja kuvaaminen.

ARI AUKUSTI LEHTINEN

Maantieteen laitos, Helsingin yliopisto

Työryhmässä käsiteltiin kulttuurisen ja yhteiskunnallisen maisema- ja ympäristötutkimuksen keskeisiä kysymyksiä. Seuraavien neljän aiheen ympärille rakentui intensiivinen keskusteluyhteys, jossa käsitteellinen täsmentäminen ja konkreettisten tapaustutkimusten esittely vuorottelivat.

Maantieteen institutionaalinen jatkuvuus perustuu sosialisatioprosessille, jossa tieteenalan 'tekstuaalista yhteisöä' ylläpidetään ja uusintetaan alan spesifien rituaalien, merkkien ja symbolien, avulla. Kielellä ja kielijärjestelmillä on aivan keskeinen tehtävä tässä sosialisatiossa (**P.T. Karjalainen**). Kielikysymys ilmenee mm. »kampailuna» alan määrittelyasemista ja työnjaosta, jossa eräänä perusakselinä toimii maantieteen universaalien kielen ja murteiden 'kontekstuaalisten yhteisöjen' dialogi. Maantieteen päivät vuosittaisine uusintamisrituaaleineen on olennainen osa suomalaista kansallista rajanvetoa universaalien ja kulttuurispesifien käsitesuhteiden kentällä.

Maisema voidaan myös ymmärtää tekstinä - ja sen tutkimus lukemisena (**Vesa Kanninen**). Kirjallistamisella ei tule kuitenkaan ulkoistaa suoran aistimellisen ja arkitseen (rutiininomaisen) olemisen yhteyttä kiinnostuksen piiriin ulkopuolelle. Maisemamme jää lopultakin varsin ohueksi, mikäli saavutamme sen vain »noustessamme» korkeakulttuuriseen, »litterääriin» estetiikan pariin. Tasapainoilu suoran olemisen sidoksen ja maiseman »syntyä» ohjaavien kulttuuristen koordinaattien välillä on usein ilmeisen mahdollista ja tarpeellista. Kysymys jäi kuitenkin avoimeksi: näemmekö tai koemmeko mitään koskaan ensi kertaa? (**Petri Raivo**) Mikä on suoran olemisen suhde eletyn olemisen yhteyteen?

Maisemamaantieteilijä joutuu siis sukeltaamaan yhtä lailla inhimillisten merkityskenttien kuin yhteiskunnallisten ja »luonnollistenkin» maisemaa muokkaavien voimien maailmaan. Tässä mielessä vanha tieteenaloittainen – kulttuurintutkija **Seppo Knuutilan** yleisöpuheen-vuorossaan viittaama – työnjako, jossa »maantieteilijä kapakassa katsoo ikkunasta ulos kun sosiologi tähyää sisään» on jäämässä historiaan. Elämän viipaloiminen tieteen ehdoilla tutkimuskohteiksi ja tieteenaloittaisen identifikaation perustaksi on paljastumassa arvelluttavaksi ja ri-

kolliseksikin puuhasteluksi (**Anu Vuori**): taiteen ja tieteen, subjektin ja objektin, tai vaikkapa kulttuurin ja luonnon erottaminen toisistaan käy yhä ongelmallisemmaksi, jopa mahdottomaksi. Tämän sijaan lähestymistapaan liittyvät epistemologiset kriteerit nousevat entistä keskeisimmiksi. Maantieteilijäkin voi syventyä ihmisen eksistenssin tuskaan, yhteiskuntatietelijä voi ruveta luonnontutkijaksi, eikä luonnontieteilijäkään enää tarvitse etsiä alkuperäisen luonnon pariin.

Tieteenaloittaisen työnjaon ongelma on aina kiehtonut maantieteilijöitä, mistä saanemme syyttää ja kiittää alan poikkipuolista luonnetta akateemisissa maailmassa. Epäselvyydet identifikaatiossa ovat heijastuneet ulos- ja sisäänmäärittelyn mielivaltana: rajan vetämisestä on muotoutunut maantieteen käytännöllinen ydin. Rajan vetäminen on aina ollut toiseuden määrittelyä: sen määrittelyä, mikä ei ole maantiedettä. Toisen määrittely on aina myös vallan käyttöä; meidän ja muiden erottamista, maaseudun ja kaupungin vastakkainasettamista, suomalaisten ja muualta tulleiden, stereotyyppien rakentamista – diskriminaatiota siinä missä tiedepolitiikkaakin. Epäily muotoiltiin kuin sivulauseeksi, tarinan taustalle: ehkä tarvitsemme välittäviä kategorioita? (**Sirpa Tani, Jukka Sihvonon**)

Kielen ja todellisuuden suhde, käsitteiden ja käytännön kohtaaminen yhtä hyvin kuin sisäisen ja ulkoisen maailman leikkauspisteet saivat työryhmässä paljon tilaa: joskus teoria on käytännöllisintä, ja tiede totuuden mitta – vaikka kuitenkin viime kädessä todellisuus on tiedon mitta. Mutta kenen todellisuus? Tieteellinen realismiinkin joutuu kohtaamaan kontekstuaalisen vaihtelun kysymyksen ja näin myös relativismin ongelman (**Hille Koskela**). Kysymys esitettiin myös toisin päin: jos kaikki on diskursiivista, niin mitä tästä oikein tulee? Kuinka lohduttoman pitkä onkaan matka siteerausmyllyistä ja saarnasta käytäntöön (**Minka Kallio**).

Konkreettisina tapaustutkimuksina, eräänlaisina ekskursioina käytäntöön työryhmässä esiteltiin mm. Joensuun seudun ja esikaupungistumisen ongelmaa, ortodoksista kulttuurikuvastoa Suomessa, etelähämäläisen maalaiskunnan - Tuuloksen - kehityskuvaa ja ranskalaista matkailijan maisemaa sekä australiansuomalaisen siir-

tolaisen tarinaa. Metodologisia kysymyksiä tarkasteltiin kartografian, valokuvaamisen ja kirjallisuuden kautta, maiseman ikonografian ja ikonologian avulla sekä elokuvatulkinnan ja intensiivisten haastatteluiden muodossa. Varsin usein palattiin tieteen ja taiteen kohtaamiskenttään, erityisesti tutkimuskohteen määrittelyyn, mutta myös tutkimuksen esittämisen kysymyksiä.

Esitelmät:

Kanninen, Vesa. Maiseman lukeminen: kartografia, valokuvaus ja kirjallisuus mielikuvien muokkaajina.
Kallio, Minka. Australiansuomalaisten paikkakokemukset.

Karjalainen, Pauli Tapani. Maantieteen murteet.
Koskela, Hille. Tieteellinen realismi ja maaseudun monet todellisuudet.
Lehtinen, Ari Aukusti. Kulttuuristuminen maaseutututkimuksessa: ihmisläheisyyttä vai todellisuuspaikoa?
Raivo, Petri. Ortodoksinen kulttuurimaisema sodanjälkeisessä Suomessa: ikonografinen näkökulma.
Sihvonen, Jukka. Modernin ympäristön tuottamisen järjestelmistä.
Tani, Sirpa. Paratiisista Baabeliin - elokuvien maaseudun ja kaupungin myyttiset merkitykset.
Vuori, Anu. Maiseman merkityksellisyys ja merkittämyys: matkailijan ja loma-asukkaan rakennusmaisema Ranskan maaseudulla.